

UKRAJINSKA KNJIŽEVNOST U HRVATSKOJ

Bilješke uz građu iz XIX stoljeća

ALEKSANDAR FLAKER

1

U svojoj težnji za jačanjem nacionalne svijesti kao »ilirske«, južnoslavenske ili općeslavenske hrvatski su preporoditelji iz prve polovice XIX stoljeća izvršili relativno veliki posao upoznavanja hrvatske javnosti s kulturnim i književnim tekovinama slavenskih književnosti zapadnih i istočnih Slavena. Vrlo čvrsto povezani sa srodnim težnjama čeških i slovačkih preporoditelja, oni su svoje poglede usmjeravali i prema tekovinama poljskoga romantizma, a prihvaćajući i pojedine plodove ruskog slavjanofilstva probijali su se i do najvećih vrijednosti romantičke književnosti u Rusiji, pa su se čak upoznavali i s prvcima ruskoga realizma. Najmanje su prilike imali, međutim, za upoznavanje ukrajinske književnosti, koja je, doduše, upravo u jednako vrijeme doživljavala također svoj preporod, napose u djelu velikog romantičara i tvorca jezika ukrajinske književnosti Tarasa Ševčenka, ali je od svijeta bila odvojena zbog prepreka koje su na putu njezina konstituiranja kao nacionalne književnosti podizane s jedne strane u Kijevu, s druge pak strane u Lavovu.

Pa ipak, uspostava kulturnih veza s Rusijom nije mogla a da ne približi književnim pokretačima hrvatskoga preporoda i književnost koja je nastajala u carskoj Rusiji na »maloruskom narječju«, kako se diljem XIX stoljeća u Rusiji nazivao ukrajinski književni jezik. Ruski su, naime, kulturni emisari koji su dolazili u hrvatske krajeve bili mahom ukrajinskoga porijekla, pa je Vraz profesora Harkovskog univerziteta i skupljača usmene ukrajinske književnosti koji je i sam oponašao ukrajinske »dume« – Izmaila Sreznjevskog – u svojoj korespondenciji s pravom zvao »ukrajinskim slavuljem« a od drugog rusko-ukrajinskog putnika na jug primao knjige ne samo na ruskom, već i na ukrajinskom jeziku. Tako mu je Osip Bodjanski, prijatelj ne samo Gogoljev već i Ševčenkov, pored knjiga na ruskom jeziku, među kojima su, dakako, bile i Gogoljeve pripovijesti (*Arabeske, Mirgorod*), slao i vlastite prerade ukra-

jinskih usmenih priča u stihu koje je god. 1835. objavio pod pseudonimom Zaporozec Isjko Matirinka (*Našy ukrajins'ky kazky*), a također i Ševčenkove pjesme *Gamalija* i *Tryzna*, koje su objavljene u zasebnim izdanjima god. 1844.¹

Ovi, jamačno prvi, dodiri hrvatskih književnika s ukrajinskom književnošću nisu ostavili značajnijih tragova u životu hrvatske književnosti onoga vremena. Međutim, s ukrajinskim nacionalnim tradicijama upoznavala se hrvatska književnost i drugim, većinom posrednim putovima. Hrvatski nacionalni pokret, orijentiran idejno na rusko slavjanofilstvo (Vrazovi prijevodi Homjakova i dr., Gajevo putovanje u Rusiju), pokazivao je u toj svojoj orijentaciji vlastitu unutrašnju suprotnost. Kao u biti svojoj oslobodilački i izrazito anticentralistički pokret, u svojim oporbama bilo kakvim oblicima prisutnog ili mogućeg centralizma, ovaj je pokret morao obratiti svoju pažnju na karakter ruskoga samodržavlja, a prema tome i na suprotstavljanje ruskom autokratizmu u pojedinim slavenskim nacijama (napose u Poljskoj), a isto tako i na demokratske i anticentralističke tradicije pojedinih slavenskih naroda. Već smo bili, na drugom mjestu, spomenuli značajne u tom smislu Kukuljevićeve »korekcije«, koje je hrvatski prevodilac izvršio u svome prijevodu Karamzinove *Marte Posadnice*, a tom smo već prilikom podsjetili i na karakteristični podlistak Demeter-Prausovih novina »Südslavische Zeitung« u kojemu se isticao demokratizam slavenskih naroda na primjeru Dubrovnika, novgorodskog otpora Moskvi i – ukrajinskog kozaštva.² Demeter je kao pisac feljtona *Zur Charakteristik der Slaven*, spominjao uz to, kao suvremene potvrde demokratskoga duha kod Slavena, ne samo dekabristički ustanak, Bakunjinovu djelatnost i borbu Poljaka za slobodu, nego i slobodarski duh »der Kleinrussen« u njihovu otporu prema Petrogradu.³

Motivi iz borbe Kozaka postali su u razdoblju romantizma općim vlasništvo evropskih književnosti. A na tlu zanimanja za oslobodilačke tradicije ukrajinskoga kozaštva, prihvaćani su u hrvatskim književnim časopisima preporodnoga i pseudoromantičkoga razdoblja vrlo rado prijevodi onih proznih djela koja su posebno oblikovala kozačku tematiku. Ovamo, u prvome redu, idu prijevodi pripovijesti poljskoga proznog pisca Michała Czajkowskog, koje su posve odgovarale strukturama hrvatske fabularne proze u njenu nastajanje, a ta se u pedesetim godinama i kasnije gradila na zanimljivim fabulama iz prošle i suvremene borbe južnih Slavena s Turcima (hajdučko-turska pripovijest). Ovaj je prozni

¹ Podatke o Vrazovim odnosima sa Sreznjevskim i Bodjanskim usp. u studijama: Vl. A. Francev, *Iz epohe hrvatskog preporoda*, »Savremenik« 1911, str. 419–424, i *Kollar i ruskie učenyje v Zagrebe* (1840–41), »Sveslavenski zbornik«, Zagreb 1930, str. 272; J. Badalić, *Ruski pisci u književnosti hrvatskog preporoda*, »Kolo Matice hrvatske« 1946, i *Russkie pisateli v Jugoslavii*, Moskva 1966, str. 36–39.

² *Književne poredbe*, Zagreb 1968, str. 52.

³ »Südslavische Zeitung« 1849, Nr. 3, 4, 5.

tip, kao i tip »kozačke« pripovijesti u poljskoj književnosti, naišao na mnogobrojne potvrde, pa i u drugim književnostima (Prokop Chocholoušek u češkoj književnosti, kasnije Teodor Tomasz Jeż u poljskoj književnosti). Prvi prijevod pripovijesti Czajkowskoga *Kozaci u Carigradu* objavljuje »Danica ilirska« već god. 1844. poprativši ga napomenom u kojoj se govori o kasnijoj sudbini Kozaka:

»Nu pošto se poljski kraj Šišman III (polj. Zygmunt, op. A. F.) usudi napastovati im slobostine, i siliti ih, da katoličansku vjeru zagrlje, otcijepiše se Kozaci od Poljske i združiše se s veleruskim carem Mihajlom Aleksijem Mihaïlovičem (Aleksej Mihajlovič, op. A. F.) – na svoju i Poljakah propast. Jerbo kao što su oni do mala pod svojim novim zaštitnikom sve svoje povlastice izgubili i s ostalimi se Rusi stopili, tako do danas samo ime Kozakah imaju: na isti način i Poljska, otcijepljenjem Rusinah suviše oslabljena, postala je na skorom žrtva svoje laskoumnosti i tuđe lakomosti.«⁴

Otada pa kroz cijelo desetljeće, a povremeno i kasnije, kozačke su pripovijesti Czajkowskoga bez sumnje imale značajno mjesto u strukturi fabularne proze, izvorne i prevedene, kojom se hrvatski čitalac upućivao na junačke podvige kako »svojih« hajduka tako i ukrajinskih Kozaka.⁵

Ukrajinsku je tematiku oblikovala i poema poljskoga pjesnika Józefa Zaleskoga *Duh od stepe*, koju je u prijevodu objavio almanah »Dubrovnik« za god. 1850, pa je i to bio jedan od romantičkih priloga koji je upućivao poglede ovoga razdoblja hrvatske kulturne povijesti prema kozačkim tradicijama. Posebno je pak časopis »Neven« u kraćim proznim sastavima i poučnim crticama znao obavještavati hrvatskoga čitaoca o povijesnoj prošlosti i suvremenosti ukrajinskoga naroda.⁶

Na tlu zanimanja za Ukrajinu, njezino usmeno stvaranje i oslobodilačku borbu Kozaka, prihvaćaju se u Hrvatskoj u pedesetim godinama i Gogoljeve pripovijesti. Premda Vraz već zna i za *Mrtve duše*, Gogolj u hrvatsku književnu svijest ulazi prije svega kao autor »maloruskih« ili »rusinskih« pripovijesti, najprije u njemačkom prijevodu *Svibanjske noći* što ga objavljuje god. 1850. »Südslavische Zeitung« – sa značajnim podnaslovom koji upućuje na to da se radi o »maloruskoj narodnoj pripovijesti«!⁷ Nešto se kasnije, u »Nevenu« god. 1855, pojavljuje Go-

⁴ »Danica ilirska« 1844, br. 30, str. 119.

⁵ Ovdje navodimo prijevode Czajkowskog do god. 1865: *Skalozub u gradu od sedam tornjeva*, »Danica ilirska« 1845; *Ataman Kumicki*, prev. A. Tkalčević, »Opći zagrebački koledar« 1849; *Svadba zaporošca*, »Opći zagrebački koledar« 1850; *Crvena suknja*, »Neven« 1852; *Ljubav i obožavanje, Pavao Wyhowski, Termolana*, sve »Neven« 1853. – Usp. *Bibliografski pregled hrvatskih i srpskih prijevoda iz poljske literature od god. 1835. do 1947*, u zborniku *Današnja Poljska*, Zagreb 1948, str. 208–210.

⁶ Usp. *Ognjeni zmaj*, iz ruskoga prev. Iv. Filipović, »Neven« 1852; *Izvaci iz listovah iz južne Ruske (Podolije, Uolinije i Ukrajine)*, »Neven« 1853; *Kralj Kozakah*, preveo G. K. J., »Neven« 1854; *Rusini i Malorusi, narodopisne crte po Safariku, K. Ul. Zapu i dr.*, »Neven« 1856.

⁷ *Eine Mainacht, kleinrussische Volksgeschichte (aus dem Russischen von Dr. W. Wolfsohn)*, »Südslawische Zeitung« 1850, Nr. 266–275.

golj i s *Tarasom Buljbom* u prijevodu Nikole Begovića, i to kao »pripovijest iz starorusinskoga života«. U napomeni uz taj prijevod izrijekom se naglašuje da je on objavljen radi upoznavanja hrvatskoga čitaoca s poviješću srodnoga ukrajinskoga naroda, a posredno se on zapravo također dovodi u vezu s tipom pripovijesti o borbi južnih Slavena s Turcima:

»Priopćenjem "Taras Buljbe" želili smo našem općinstvu predočiti jedan od najljepših beletrističkih uzorah novije dobe, koji je ujedno odziv života i značaja naroda, srodnoga Jugoslavenskom ne samo po jeziku i plemenu, nego i po svojoj historiji, po svojih teških borbah, stradanjih i patnjah, riječju po udesu svome, po svojih dobrih i zlih svojstvih, u toliko, da ne bi dugo trebalo tražiti i u drevnoj Srbiji i u viteškoj Crnoj Goni i drugdje po naših stranah silnomu Buljbi srodnih junakah.«⁸

Čak i drugu pripovijest iz Gogoljeva *Mirgoroda* – *Starosvjetsku vlastelu*, naslovljuje Nikola Begović tako da čitaoca uputi kako se ne radi o ruskim plemićima, pa ta pripovijest izlazi u »Nevenu« god. 1856. s nešto duljim naslovom: *Starosvjetski pomješčiki ili život starih rusinskih vlasteljah!*

Ovaj odnos prema Gogolju, kao piscu prvenstveno »ukrajinskih pripovijesti«, uvriježio se bio do te mjere u hrvatskoj književnoj svijesti da je čak i Matoš u jednom od svojih kritičkih eseja isticao upravo ove stranice Gogoljeva književnog djela:

»Maloruska je duša zbog sličnosti udesa i narodnih običaja slična našoj. I tako nije čudo, te se Gogolj, taj kristal ukrajinske dosjetljivosti, tako duboko uvriježio u dušu našu. Nešto nam je straniji opisujući velikoruske prilike, ali čim stane da crta svoju Ukrajinu, postaje nam tako razumljiv kao kakav stariji naš pisac.«⁹

Međutim, prijevode iz ukrajinske književnosti u njezinu nastajanju na nacionalnom jeziku nećemo naći u hrvatskim časopisima preporodnoga i pseudoromantičarskoga razdoblja. Oskudne su i bilo kakve informacije o nacionalnom pokretu, za čudo ne samo onom u »ruskoj« Ukrajini nego ni u mnogo bližoj Galiciji. Pa ipak, svijest o konstituiranju ukrajinske nacije bila je već prisutna u hrvatskih književnika. O tome rječito svjedoči u Vrazovu »Kolu« god. 1850. objavljena Preradovićeva pjesnička poruka *Rusinom*.¹⁰ U stihovima te poruke, objavljene naporedo s drugom takvom porukom *Poljakom*, Preradović pozdravlja zelenilo na još jednoj grani slavenskoga stabla i pojavu još jednoga stupa slavenstva:

⁸ *Kozaci*, »Neven« 1856, str. 177.

⁹ A. G. Matoš, »*Limunacija*« na selu, 1896, u knjizi *Kritike*, Zagreb 1940, str. 12.

¹⁰ Vodnikov podatak da je pjesma prvi put štampana u zbirci *Nove pjesme* (1851) nije tačan (usp. *Djela Petra Preradovića*, I, Zagreb 1918, str. 145). Poruku *Rusinom* naći ćemo već u »Kolu«, VII, 1850, na str. 71.

*Zdravo da ste braćo,
Na slavjanskom polju!
Uskrsnuću vašem
Za budućnost bolju
Svaki pravi Slavjan,
Znam, da se veseli
I rad sebe vama
Dobar uspjeh želi.*

Završava pak Preradović svoju poruku apelom za poštivanje nacionalnoga pluralizma unutar Slavenstva koji je bio s toliko surovosti osporavan ponajviše upravo onda kada se radilo o ukrajinskoj naciji:

*Naprijed, naprijed, braćo,
K predstavljenoj sursi!
Naše majke Slave
Na prostranij prsi
Prostora je za sve
Za Slavjane dosta,
Otkad ona majkom
Sveslavjanskom posta.*

(Djela Petra Preradovića, I,
Zagreb 1918, str. 145—146)

2

PRVI prijevod žive ukrajinske pjesničke riječi pojavljuje se u Hrvatskoj tek u godini poljskoga ustanka koji je skrenuo ponovo pažnju na prirodu ruskoga panslavizma, a prema tome i na nacionalne i društvenopolitičke odnose unutar ruske imperije. Usporedo s kritikom odnosa ruske vlade prema Poljacima i upozoravanju na demokratsko kretanje u sredini ruske inteligencije (Gercen, Bakunjin, Černiševski) što ćemo ga naći u Šenoinim člancima *Poljaci i Rusi* i *Odgovor g. Aci Popoviću*, koji su objavljeni u »Pozoru«, piše Šenoa svoje pjesme s motivima iz nacionalnoga otpora i borbe poljskoga naroda (*Poljak slijepac* u »Naše gore listu« 1862. i *Stari plemić* u istom časopisu 1863) te objavljuje svoj prijevod *Rasute mogile* (*Rozryta mogyla*) Tarasa Ševčenka (također u »Naše gore listu« god. 1863, str. 249) kao prvi prijevod jednog ukrajinskog pjesničkog djela u Hrvatskoj. A taj prijevod kao da je potvrđivao Šenoine stavove o nacionalnim pokretima u slavenskim zemljama kako ih je izricao u svojim novinskim prilozima:

»Već u prijašnjim mojim člancima o Ruskoj i Poljskoj rekoh, da je prva faza panslavizma panrusizam bio. Čuteći svoju slabost i pritisnute sa svih strana inoplemenim neprijateljskim življem, sve su slavenske grane klanjale se polarnoj zvijezdi i ogromnoj sili ruske vlade. To

bijaše doba filologiziranja i biljisanja; ja ne velim, da nije taj pojav naravan, ponešto i koristan bio. No pošto su se slavenske grane osvije-stile, pošto su stale i politički živjeti, to se je misao narodnosti i na-pretku prelila u stalnije, stvarnije programe, i grane slavenske giblju se i miču se organskim putem, ne kao ogromna hrpa, već kao svježje gra-ne ogromnoga stabla.«¹¹

Još je više, razumije se, prijevod Ševčenkove pjesme (koji je ostao sve do, prema Badalićevu mišljenju također Šenoina, prijevoda njegove *Kozačke sreće* u »Vijencu« 1871. osamljen¹²) opravdan unutar konteksta hrvatskoga pjesništva šezdesetih i sedamdesetih godina koje je još uvijek bilo opterećeno romantičkom tradicijom i nacionalnom društvenom funkcijom, pa je posezalo vrlo često za prijevodima romantičkih djela iz slavenskih književnosti. U tome sklopu valja zabilježiti ne samo druge Šenoine prijevode, ne samo Vukelićevo zanimanje za Mickiewiczza i Markovićevo nasljedovanje Mickiewiczevih djela, već i prijevod još jednoga djela poljskoga romantizma s motivima ukrajinske stepe i kozačke slave – poeme *Marija* Antona Malczewskoga koju je Franjo Marković preveo za »Vijenac« god. 1870.

Međutim, hrvatska se proza od sredine šezdesetih godina već postepeno približavala realističkim oblicima, čemu su, kako znamo, znatno pomagali mnogobrojni prijevodi Turgenjevljevih pripovijesti, novela i romana, koji nisu nailazili na otpor čitalačke publike, naviknute na izrazito nacionalnu društvenu funkciju književnosti, prvenstveno zbog toga što ih je odlikovao »sladahan i prilagođen dohvatu naših ljepotica jezik« – kako je to primjećivao recenzent Miškatovićevih prijevoda u »Dragoljubu« god. 1867. Da je taj otpor socijalno-kritičkim težnjama realističkih struktura krajem šezdesetih godina još uvijek postojao, svjedoči, između ostaloga, i jedan primjer koji se odnosi na recepciju ukrajinske realističke književnosti, poimence pripovijesti ukrajinske spisateljice Marka Vovčoka (pravo ime: Marija Aleksandrovna Vilinskaja-Markovič).

God. 1869. poslao je Stojan Novaković Vatroslavu Jagiću svoj prijevod Vovčokove pripovijesti *Dva sina*. Svoju je pošiljku popratio pismom u kojemu čitamo:

»... i eto vam šaljem od Marka V o v č k a s rusinskog pripovjetčicu „Dva sina“. I kratko je i lijepo i vidjećete moju noticu. Ako vam se što

¹¹ *Odgovor g. Aci Popoviću, »Pozor« 1863, cit. prema Sabranim djelima Augusta Šenoa, XIX, Zagreb 1934, str. 135–136.* – Uzgred napominjemo da je Šenoina obaviještenost o ruskim prilikama i njegova koncepcija međuslavenskih odnosa mogla rezultirati ne samo iz saobraćaja sa češkim kulturnim radnicima i književnicima u Pragu, nego i iz Pipinovih priloga koje je njihov autor za češke časopise slao Václavu Hanki, a iz osobnih razgovora s tim rođakom Černiševskoga koje je, prema svjedočanstvu Prijateljju, vodio Šenoa s Pipinom. Usp. Dr Ivan Prijatelj, *A. N. Pypin*, Ljubljana 1906, (iz »Ljubljanskog zvana«), str. 12.

¹² Usp. J. Badalić, *T. G. Ševčenko u hrvatskoj književnosti*, »Umjetnost ri-ječič«, VIII, 1964, br. 1, str. 33.

ne svidi u toj notici ili bi vam što budi po čemu smetalo, naročito onamo s kraja, slobodno izbrišite ili promijenite. Namijenio sam vam, ali bih vam to mogao kasnije uraditi, još „Starosvetskoe dvorišče” od P. Kuliša, napisano ruski u „Osnovi”, odakle uzeh i „Dva sina”. To je „Dvorišče” upravo tri put toliko koliko „Dva sina” a tendencija mu je da ismije odnarođivanje i otuđivanje od prirode i na silu gospođenje i naduvanje. Pisano je lijepo i toplo. U „Pravdi” od prošle godine ima „Karteljuk” [Karmeljuk! – A. F.] od M. Vovčeka, ali on će biti suviše tendenciozan za vašu publiku. Pripovijetka je prekrasna i oveća a u njoj se na kraju izvodi kako puk biva navođen na hajdukovanje (u kome čuva sve vrline svoje) tijekom što je podjela dobara i uživanja svjetskog preveć nejednako podijeljena među ljude, a ovamo obična pravda zemaljska ne gleda na to, nego osuđuje i progoni. Vidite već da su tu i nove ekonomske teorije upotrebljene, ali je to tako vješto izvedeno da je milina čitati niti se može čovjek sukobiti s onom neprijatnošću koju osjeća kad opaža kakvu tendenciju, koja se hoće silom da izvede.¹³

I zaista, prijevod novele *Dva sina*, izgrađene na motivima teškoga vojnikanja, objavljen je u »Vijencu« god. 1869, dok je, građen dođuše na motivima usmene predaje, ali »suviše tendenciozan« u socijalno-kritičkom smislu, *Karmeljuk* preveden znatno kasnije – tek u Harambašićevu izdanju Vovčokovih *Pučkih pripovijesti* god. 1899.

Uvodeći Marka Vovčoka u hrvatsku prijevodnu književnost, Stojan Novaković istakao je vrijednost novelističkoga tipa što ga zove »ukrajinskom pripovijetkom«:

»Ako išta ima u slovenskih književnostih originalnoga slovenskoga tipa, i nečega što više nema ni u kojoj književnosti, nego je samo sobom procvalo spram slovenskog sunca, ono je *ukrajinska pripovijetka*.«

Međutim, u ovaj tip ne ubraja Novaković samo novele ukrajinskoga jezika, već i novele s ukrajinskom tematikom koje nastaju unutar ruske književnosti, a također i one što su ih pisali »oni Poljaci, koji su se rodili po mjestih pomiješana poljskoga i rusinskoga naseljenja, ili iz vlasteoskih poljskih ili popoljačenih kuća, kojih ima dosta po ukrajinskih selih«. »Ukrajinska pripovijetka« Novakoviću je dakle poseban tip, mi bismo rekli protorealističke novele koja nastaje na određenom geografskom i kulturno-historijskom području na tri jezika: ukrajinskom (za Novakovića koji ukrajinsku književnost prima iz Lavova – rusinskom), ruskom i poljskom. Uostalom, u ovom, prvom godištu »Vijenca«

¹³ Vatroslav Jagić, *Spomeni mojega života*, I, Beograd 1930, str. 102. – Ukrajinskom slavisti I. P. Juščuku jamačno nije bila poznata ova Jagićeva prepiska kad je u svojoj studiji *T. G. Ševčenko i S. S. Kranjčević (Mišlov'jans'ki literaturni vzajemny, vyp. 3, Kyjiv 1963, str. 37–65)* govorio o »nepoznatom hrvatskom prevodiocu« u »Vijencu« objavljene pripovijesti *Dva sina*. – Iz Juščukove studije, međutim, saznajemo da je Novakovićevo poratna bilješka uz prijevod Vovčokove crtice prevedena iste godine i u lavovskoj »Pravdi« (1869, br. 11, str. 104), časopisu što ga spominje u svome pismu i Stojan Novaković.

predstavljena je takva »ukrajinska pripovijetka« upravo prijevodima sa sva tri jezika.¹⁴ Značajno je za Novakovićevu bilješku također i to što na Vovčokovu primjeru njegov prevodilac nastoji upoznati hrvatsku publiku s realističkim modelom. On i ovdje brani Vovčokovu tendencioznost, njenu »ljubav k zanemarenomu i griješno od viših staleža zapuštenomu puku« i »socijalnu kritiku« jer, prema njegovu mišljenju, pjesnik ne može a da »ne vidi kala u kome suvremeno društvo narodno grezne i pored kojega ne smije mirno proći srce pjesničko«. ¹⁵ I drugi svoj prijevod – Vovčokovu novelu *Čini* – popraćuje Novaković bilješkom u kojoj je preporučuje u prvom redu zbog realizma, uobičajenom u to vrijeme formulacijom:

»U ovom nacrtu Marko Vovčok *prosto fotografije život narodni* i uzima ga sa dvije tri strane u jedan put« (istakao A. F.).¹⁶

Tako god. 1869. počinje izuzetno zanimanje hrvatske prijevodne književnosti za stvaranje Marka Vovčoka, koje uporedo s Turgenjevlijevim predstavlja tada u hrvatskoj književnosti model kakav će postepeno prihvaćati i izvorna hrvatska književnost – model poetskoga realizma. Poslije dvaju Novakovićevih prijevoda u »Vijencu« 1869, taj će časopis objaviti 1872. veću Vovčokovu pripovijest *Institutka*, ali u prijevodu s ruskoga jezika; god. 1877. pojavit će se u njemu *Nesretnica* (ukr. *Ledaščicja*) i *Danilo Hurč* (transkripcija imena Gurč u naslovu ovdje je učinjena prema ukrajinskome izgovoru), obje u prijevodu s ukrajinskoga, što ga je izvršio Vladislav Laboš, a godinu dana kasnije, god. 1878. isti prevodilac objavljuje još dva svoja prijevoda – *Svekrvu* (ukr. *Svekruha*) i *Čumaka* – oba iz prvoga sveska Vovčokove zbirke *Narodni opovidannja* koja je prvi put objavljena u Petrogradu god. 1857, a na ruski ju je pod naslovom *Ukrainskie narodnye rasskazy* preveo god. 1859. sam Turgenjev. Uz to je u sedamdesetim godinama objavljena i u »Narodnim novinama«, u prijevodu s ruskoga jezika »povijest iz maloruskoga života« *Tri udesa* (ukr. *Try doli*), koju možemo naći u tom glasilu 1872. godine, u brojevima 20–37.

Valja ovom prilikom istaći da su prijevodi Vovčokovih pripovijesti, novela i crtica, među kojima i onih koje spadaju među najbolja djela ukrajinske spisateljice (*Institutka* je u ukrajinskoj književnosti prva pripovijest sa suvremenom društvenom tematikom, a prema Frankovu mišljenju pripada među »najznačajnije bisere« ukrajinske književnosti!), objavljivani isključivo u onim godištim »Vijenca« koja je uređivao August Šenoa. Šenoa je tako ne samo prvi prevodilac ukrajinske poezije u Hrvatskoj, nego i književnik koji je, podržavajući i nadalje orijentaciju hrvatske književnosti prema modelima slavenskoga roman-

¹⁴ Pored dvije Vovčokove novele, koje je Stojan Novaković preveo s ukrajinskoga, u ovom je godištu ponovo objavljena Gogoljeva novela *Starosvjetska vlastela* (s ruskoga preveo R. Št-ć), a također i »kozačka pripovijetka« Paulina Stahurskog *Uraža gora* (prevela A. G.).

¹⁵ »Vijenac« 1869, br. 8, str. 169.

¹⁶ »Vijenac« 1869, br. 13, str. 243.

tizma, jednako nastojao upoznati književnu javnost i s realističkom književnošću koja je odgovarala njegovim vlastitim shvaćanjima, ne zanemarujući pri tom ni realističke modele manje razvijenih slavenskih književnosti. Šenoa je istupao za stvarno upoznavanje s tekovinama slavenskih književnosti, a protiv verbalnih izjava o »velikom Slavenstvu«. Tako je i u povodu otvaranja katedre slavenskih jezika i književnosti na zagrebačkom Sveučilištu god. 1878. pisao:

»Kako smo nejedanput u svom listu spomenuli, deklamuje se kod nas vrlo mnogo o raznih stvarih, pa tako i o Slavenstvu, nu ako čovjek poblizje stane ispitivati te deklamacije, uvjerit će se na žalost da je poznavanje ostalih slavenskih plemena, njihova jezika, njihove književnosti dosta površno, da katkad, pače više puta, sve znanje nije više nego poznavanje imena – dakle puka fraza. – Gotovo na prste možeš izbrojiti ljude, koji su malo dublje zavirili u slavensku književnost, u žive plodove bratskih nam plemena.«¹⁷

Međutim, na putu upoznavanja s ukrajinskom književnošću stajale su još i druge značajne prepreke. Ne valja tako zaboraviti da je ruska reakcija na poljski ustanak god. 1863. odgovorila, između ostalih mjera, i okružnicom ministra unutrašnjih poslova Valujeva u kojemu se naglašavalo kako »nikakvoga zasebnoga maloruskoga jezika nije bilo, nema niti će biti«, pa se dosljedno tome ograničavala upotreba ukrajinskoga jezika, zabranjivalo izdavanje udžbenika i pučkih čitanki. Godine pak 1876. potpisao je car tzv. Emski ukaz, kojim je zabranjen uvoz ukrajinskih knjiga iz inozemstva u Rusiju, zabranjivane su kazališne predstave na ukrajinskom jeziku, prevođenje ruskih i drugih knjiga na ukrajinski jezik, i samo je pod nadzorom cenzure dozvoljeno ograničeno objavljivanje beletristike na ukrajinskom jeziku. Taj je »ukaz« bio na snazi sve do god. 1905. S druge pak strane, hrvatski ideolozi koji su nacionalnu svijest nastojali podržavati i razvijati kao jugoslavensku odnosno općeslavensku, obraćali su svoje poglede prema Rusiji kao velikoj i jedinstvenoj nacionalnoj cjelini, pa su zazirali od isticanja nacionalnih suprotnosti unutar ruske imperije i nisu poklanjali posebnu pažnju nacionalnoj borbi ukrajinskoga naroda, a prema tome ni ukrajinskoj književnosti, pa čak ni onom njezinom dijelu koji se razvijao unutar habsburškoga carstva (u Galiciji). Nije stoga slučajno što su se nekada opširnije obavijesti o položaju ukrajinskoga naroda i o ukrajinskoj književnosti pojavljivale izvan tiska koji je kontrolirala ideološki najutjecajnija Narodna stranka. Tako je npr. Danilo Medić, poslije svojega boravka u Rusiji, u seriji članaka koji su se u »Agrar Zeitung« pojavili na njemačkom jeziku pod zajedničkim naslovom *Der Panславизм*, optužujući Narodnu stranku za njene tobožnje izravne veze s Rusijom, isticao suprotnosti koje su bile karakteristične za Rusiju onoga vremena, pa tako i izrazito nacionalno ugnjetavanje Poljaka i Ukrajinaca.

¹⁷ *Stolica slavenskih jezika i književnosti na Hrvatskom sveučilištu*, »Vijenac« 1878, str. 648.

»Die Lage dieses Volkes – piše Medić o Ukrajinčima – übersteigt alle Begriffe des Elendes und des Unglückes. Hier hat der Gouverneur sein ius gladii. Das Hängen ist in Kleinrussland an der Tagesordnung, die Deportation nach Sibirien etwas gewöhnliches.«

Posebno pak Medić piše o sudbini Tarasa Ševčenka, pjesnika koji je svojim pjesmama privukao poljsku i ukrajinsku omladinu:

»Ein Agent der III. Abteilung denuncierte den Dichter. Der »grossmütige« Zar liess den freisinnigen und für sein unterdrücktes Vaterland begeisterten Poeten als gemeinen Soldaten zur Linie assentieren. *Zwanzig volle* Jahre verbrachte der arme einstige Musensohn in der russischen Kaserne, und indem er lebenslänglich zum Dienen verurteilt war, gelang es erst nach Verlauf von zwanzig Jahren dem Magnaten Kočubei, ihn im Offertwege aus dieser zwanglosen Lage zu befreien. Doch was geschah später mit Taras Ševčenko? – Kaum aus dem Militär getreten und wieder die Luft der Freiheit atmend, erklangen die patriotischen Lieder des verfolgten Dichter auf's neue und begeisterten die geknechtete Nation, das entnationalisierte Volk. Aber nicht lange sollte das geistige Schaffen Ševčenko's währen, ein plötzlicher Tod machte seinen hoffnungsvollen Leben sein Ende.«¹⁸

Ove su Medićeve, gdjekad netačne i površne, obavijesti o Ukrajini i njezinim književnicima ostale zapisane na marginama hrvatskoga kulturnog i književnog zbivanja. Nekadašnji hrvatski pjesnik, koji se izjašnjavao za Starčevićovo i Kvaternikovo pravaštvo, putnik u Rusiju i prevodilac ruske i poljske poezije, pored ostaloga i pisanjem u »Agramer Zeitung«, svojim neprincipijelnim optužbama Narodne stranke i njenih vođa, izopćio je zapravo sebe iz hrvatskoga kulturnoga kruga, pa njegove obavijesti nisu mogle imati veći domašaj.

3

U OSAMDESETIM godinama vodećom ideologijom, napose u sredini mladog intelektualnog naraštaja, postaje u Hrvatskoj pravaštvo. U to se vrijeme politička borba vodi izričito pod hrvatskim imenom, često i s radikalnim socijalnim parolama, kao i s određenim pragmatizmom u odnosu na evropsku političku »konstelaciju«. Napuštanje sveslavenske ideologije, i traženje saveznika koji bi mogao koristiti svojim djelovanjem stvari hrvatskoga oslobođenja, upućuje pravaštvo da s manje deklarativnosti i više analitičnosti pride društvenim procesima unutar carske Rusije, da pokloni više pažnje manifestacijama oslobodilačke borbe unutar njenih granica, pa i ruskom demokratskom i revolucionarnom kretanju, a dijelom i zbivanjima u Ukrajini.

¹⁸ *Der Panславismus* XII, »Agramer Zeitung«, Nr. 71. vom 27. III. 1873.

U to vrijeme za hrvatsku književnost, koja se u svojoj osnovi orijentira prema realizmu, gube značenje modela primjeri poljskoga romantizma, pa i češke književnosti, i osnovna je pažnja skrenuta prema ruskom realizmu (koji je u šezdesetim i sedamdesetim godinama u Hrvatskoj predstavljao pretežno Turgenjev), francuskom naturalizmu i talijanskom verizmu. U isto vrijeme jača i zanimanje za pojave nacionalno angažirane književnosti u Ukrajini i Bugarskoj.

Obavijesti o Ukrajini i njenoj književnosti nešto su sustavnije u hrvatskom tisku toga vremena. Tako pisac članka u jednom broju pravaške »Slobode« god. 1880.¹⁹ naziva Ukrajinu »ruskom Italijom«, a dvije godine kasnije Vladimir Kovačević u istim novinama obavještava čitaoce o ukrajinskom usmenom stvaranju.²⁰ Vladimir Kovačević postaje nešto kasnije i autorom prvoga znatnijega i sustavnijega članka o ukrajinskoj književnosti u hrvatskoj publicistici, koji je objavljen u almanahu hrvatskih studenata u Beču god. 1886. U toj studiji Kovačević, razumije se, posvećuje najviše mjesta Ševčenku, kojega često u izvorniku citira, ali je njegov opći pogled na nacionalno značenje ukrajinske književnosti zamućen kako teorijama ukrajinskih »moskvofila« u Austro-Ugarskoj tako i pravaškim iščekivanjem »kozačkoga kopita« na pločnicima Beča. Ukrajinska književnost za njega je ipak samo dio općeruske književnosti, pa Kovačević naglašava štetnost razdvajanja Rusa i Ukrajinaca unutar Rusije, a nasuprot tome smatra da je potrebno razvijati ukrajinsku književnost unutar Austro-Ugarske, jer tamo ona podržava nacionalnu svijest i vrši misiju »prethodnice književnosti ruske«.²¹ Pravaštvo u to vrijeme smatra jaku Rusiju mogućim faktorom u stvari hrvatskog nacionalnog oslobođenja, pa je to razlog i povoljne ocjene Kovačevićevih gledišta u recenziji almanaha »Zvonimir« u pravaškom »Balkanu«:

»U čast služi mladomu Hrvatu, što zastupa naprednije mnjenje, a staje na put starijemu, koje stvara samostalne jezike ondje, gdje ih nema, samo da što više još cijepa i onako već odviše rascjepkano slovenstvo.«²²

Iste god. 1886. sa zanosom piše u mostarskoj »Zori« o Ševčenku Ćiro Bragalja, a u »Vijencu« se pojavljuju *Putne uspomene po Rusiji* Franje Račkoga, u kojima jedan od ideologa Narodne stranke opisuje svoje putovanje od Odese do Kijeva, sam Kijev s njegovim arhitektonskim spomenicima, oduševljava se ukrajinskim usmenim stvaranjem i upoznaje čitaoce s razvitkom ukrajinske književnosti od Kotljarevskog do Marka Vovčoka, zadržavajući se, dakako, posebno na poeziji Tarasa

¹⁹ *Ruska Italija*, »Sloboda« 1880, br. 130 od 12. XI.

²⁰ V. K., *Nešto o maloruskih narodnih pjesmah*, »Sloboda« 1882, br. 85 od 16. VII.

²¹ Vladimir Kovačević, *Književni preporod Malorusah, književno-povijesna crta*, »Zvonimir«, almanah hrvatske omladine za godinu 1886. Izdalo ga Hrvatsko akademsko društvo »Zvonimir« u Beču, Zagreb 1886, str. 224.

²² P., »Zvonimir«, »Balkan« 1886, br. 23, str. 364.

Ševčenka. Njegove pjesme stavlja Rački u isti red s najboljim djelima Puškinovim i Mickiewiczem i preporučuje da se one prevedu i na hrvatski.²³

Međutim, premda su obavijesti o ukrajinskoj književnosti u hrvatskim osamdesetim godinama češće i sustavnije negoli ikad prije, tek Harambašićevo obraćanje Ševčenkovu stvaranju zapravo uvodi ukrajinsku književnost u hrvatsku kulturnu svijest. Ovaj pravaški pjesnik i buntovni duh, koji je znao usprkos pogledima koji su vladali u njegovoj stranci sredinom osamdesetih godina na ulogu carske Rusije među Slavenima, davati izjave prilikom Mickiewiczeve proslave u Krakovu kako »on pod panslavizmom razumijeva suglasje, ravnopravnost i slobodu slavenskih plemenah, ali nikako panslavizam Aksakova i Skobeleva«²⁴ i držati u tome smislu govore koji su snažno odjeknuli u poljskoj sredini,²⁵ obraćao se u svojoj obimnoj prevodilačkoj djelatnosti ne samo ruskoj književnosti nego i bugarskoj poeziji u nacionalnoj funkciji (*Bugarske pjesme* s Harambašićevim prijevodima Hrista Boteva, Penča Slavejkova, Ljubena Karavelova, Ivana Vazova, 1886), a također i ukrajinskoj književnosti. Objavljivanje njegovih prijevoda *Pjesničkih pripovijesti* Tarasa Ševčenka god. 1887. bez sumnje je najznačajnija činjenica; zakašnjela doduše, zanimanja hrvatske književnosti XIX stoljeća za ukrajinsko pjesništvo, i kao takva ona je već privukla interes većega broja ukrajinskih, hrvatskih i ruskih istraživača.²⁶

Paradoksalnom, upravo zbog toga zakašnjenja, razumljiva zbog podržavanja nacionalne funkcije pjesništva i u hrvatskoj poeziji osamdesetih godina, čini se danas činjenica da se prijevodi iz Ševčenкова stva-

²³ Franjo Rački, *Putne uspomene o Rusiji*, »Vijenac«, Zagreb 1886, br. 18, str. 284.

²⁴ Harambašićeva izjava dopisniku »Kuriera Lwowskog« naišla je na nepovoljnu reakciju u ruskoj štampi, pa se pravaška »Sloboda« morala od te izjave ograditi: »Svatko zna da g. Harambašić nije mogao ni ne može govoriti u ime stranke prava. On je govorio u ime svoje, u ime stranke, u kojoj je on sam i glava i vojska; govorio je kao pjesnik, a poetis---omnia licet.« – »Sloboda« 1884, br. 204 od 6. IX.

²⁵ O odjecima Harambašićevih govora u Krakovu, gdje je hrvatski pjesnik postao »junakom sastanka«, pisao je Bronisław Grabowski u svojim pismima J. E. Tomiću od 2. IX i 17. XII 1884. – Pisma su pohranjena u Nacionalnoj i sveučilišnoj biblioteci u Zagrebu pod br. R 4229.

²⁶ Usp. Luka Luciv, *August Harambašić i Taras Ševčenko*, »Zapysky naukovo tovarystva imeni T. G. Ševčenka«, L'viv 1937, t. CLV, str. 153–172; M. P. Bazylyvs'kyj, *Taras Ševčenko i August Harambašić*, »Visnyk Kyjiv'skogo universytetu No. 1. Serija filologiji ta žurnalistyky«, vyp. 2, Kyjiv 1958, str. 19–24; Isti, *Slavna storinka bratn'oji družby*, »Zowten'« (L'viv) 1958, No. 4, str. 153–156; I. P. Juščuk, *T. G. Ševčenko v perekladah A. Harambašiča*, Mišslov'jans'ki literaturni vzajemny, II, Kyjiv 1961, str. 29–51; Isti, *T. G. Ševčenko i S. S. Krančevyč (Do pytanja pro pošyrennja poeziji T. G. Ševčenka v Jugoslaviji 80–90-h rokov XIX. st.)*, Mišslov'jans'ki literaturni vzajemny, III, Kyjiv 1963, str. 37–65; M. I. Kravcov, *T. G. Ševčenko v jugoslav'skij literaturi ta krytyci*, »Radjans'ke literaturoznavstvo« 1962, No. 4, str. 89–98; Josip Badalić, *T. G. Ševčenko u hrvatskoj književnosti*, »Umjetnost riječi«, VIII, 1964, br. 1, str. 31–45.

ranja doživljuju u to vrijeme kao protuteža modelu zolaističkoga naturalizma i kao argument u borbi za realističku književnost. Stoga nije naodmet da, u svojstvu ilustracije uz problematiku još uvijek anahroničnog segmentiranja različitih stilova u hrvatskoj književnosti razdoblja realizma (stilska opozicija između proze i poezije tada je najizrazitija), citiramo recenziju Matičinih izdanja iste godine – Vežićeva prijevoda Goetheove *Ifigenije* i Ševčenkovih *Pjesničkih pripovijesti* u Harambašićevu prijevodu.

»Ne manje lijep je – piše „Obzorov” recenzent – i prijevod *Harambašićev*: „Pjesničkih pripovijesti Tarasa Ševčenka”. Poznavajuć od davna vremena pjesme Ševčenkove, odobravam, da je mladi naš pjesnik Harambašić posegao za ovim nadarenim maloruskim pjesnikom, koji je već pred četrdeset i više godina *zdrav realizam* uveo u literaturu rusku, i kad bi on bio pjevao u kojem od zapadnih jezika, ne bi se danas niti Zola, niti njegovi drugovi s tolikom slavom spominjali.«²⁷

Mnogo skromnije, ali također vrlo visoko, ocjenjuje Harambašićeve prijevode recenzent u »Vijencu«, jednako uspoređujući prijevode Ševčenkovih pjesama s prijevodom Goethea:

»Evo nam i drugoga pjesničkoga prijevoda, koji se s prvašnjim sretno takmi u svakom obziru, pače ga po našem mnijenju u toliko nadmašuje, što je sa srodnoga, maloruskoga jezika preveden, koji nam je poetičnim svojim čarom mnogo bliže od ma kojega drugoga.«²⁸

A već za dvije godine primijetio je recenzent *Pjesničkih pripovijesti* samoga Harambašića vezu novih pjesničkih djela Harambašićevih s prevedenim pjesmama Ševčenkovim:

»Povodeći se za uzorom maloruskoga pjesnika Tarasa Ševčenka, koga je u izboru tako lijepo već god. 1887. preveo i »Matičinim« članovima darovao, Harambašić je ljetos izvorno u istom duhu napisao svoje pjesničke pripovijesti iz života hrvatskog naroda.«²⁹

Prijevodima Ševčenka, međutim, Harambašićevo zanimanje za manje u Hrvatskoj poznatu ukrajinsku književnost nije bilo iscrpljeno. God. 1899. Matica hrvatska izdala je u njegovu prijevodu i s njegovim opsežnim uvodom zbirku *Pučkih pripovijesti* Marka Vovčoka, pa je tako i prevođenje te ukrajinske spisateljice u Hrvatskoj dobilo svoj zaokruženi oblik. Knjiga je sadržavala 18 Vovčokovih novela iz prve i druge knjige njenih pripovijesti (*Narodni opovidannja*), a u svome uvodu Harambašić se pozvao na književne historičare Omelijana Ogonovskog i N. I. Petrova, Mihajla Skabičevskog i A. Pipina. Završavajući svoj uvod Harambašić je osnovnu preporuku za svoju knjigu prijevoda vidio koliko u socijalnoj funkciji Vovčokovih pripovijesti toliko i u srodnosti Ukrajinaca i Hrvata:

²⁷ *Ovogodišnji književni dar »Matice Hrvatske«, »Obzor« 1888, br. 144 od 23. VI.*

²⁸ S. M., *Ljetošnje knjige »Matice Hrvatske«, »Vijenac« 1888, br. 26, str. 415.*

²⁹ *Knjige »Matice Hrvatske« za god. 1889, »Vijenac« 1890, br. 10, str. 151.*

»I premda je u Rusiji već prilično nestalo onih tužnih kmetskih odnošaja, što ih je Marko Vovčok tako divno opisao svojim vještim perom, nema sumnje, da će hrvatsko općinstvo rado čitati ovu „Matičinu” knjigu, da se upozna s teškim životom, kojim je još nedavna živjelo nama tako srodno malorusko pleme, koje govori ljupkim i milozvučnim jezikom, koji je između svih jezika sjevernih Slavena najbliži i najsličniji hrvatskomu jeziku.«.³⁰

O odjeku ovoga izdanja u hrvatskoj književnoj javnosti svjedoči vrlo povoljna recenzija što ju je poslije objavljivanja *Pučkih pripovijesti* napisao Srđan Tucić:

»Moram priznati da sam se čudio, kad sam u popisu Matičinih knjiga našao Vovčoka. Taj autor u nas je gotovo nepoznat i nisam shvatio, kako mu se u slavenskim edicijama Matice daje prednost pred Tolstojem, Dostojevskim, Gončarovom i dr. Pa ako i sada još držim, da nam je valjalo prije svega iznijeti najmarkantnije ličnosti slavenske literature, to sam opet zahvalan Matici, što je izdala u svakom pogledu izvrsnu knjigu.

„Pučke pripovijesti” niz su prostih, jednostavnih „plein-aira”, izvadenih iz tužnih patničkih duša daleke Ukrajine; napisani su s toliko čuvstva, s toliko topline i iskrenosti, da se i nehotice uživiš u one raznolike događaje, pune suza i posmijeha – sa uvijek jednakom pozadinom: beznađem i bijedom.«.³¹

To je izdanje primijetio i Silvije Strahimir Kranjčević kao urednik »Nade«. U svome članku iz god. 1901. o *Humanitarnoj misli u ruskom romanu*, ističući u prvom redu one ruske pisce koji su oblikovali svoju kritiku kmetskih odnosa, prikazao je hrvatski pjesnik Novikova i Radišćeva, a od pisaca ruskoga realizma istakao je Grigoroviča, Turgenjevljeve *Lovčeve zapise* i Marka Vovčoka, svrstavajući tako i tu ukrajinsku spisateljicu u rusku realističku književnost. Kranjčević u tome nije mnogo pogriješio jer se zaustavio poglavito na Vovčokovoj noveli *Maša*, koju nije mogao naći u Harambašićevu zborniku, a pisana je zaista ruskim jezikom i kao takva ušla je u Vovčokov zbornik *Pripovijesti iz pučkog ruskog života (Rasskazy iz narodnogo ruskogo byta)*. Upravo je tu novelu visoko ocijenio ruski kritičar Dobroljubov, ističući kako je u liku Maše »uhvaćena i utjelovljena uzvišena težnja koja je opća za cijelu masu ruskoga puka«,³² a svojim je sadržajem privukla ona i Kranjčevića kao svjedočanstvo o tome kako se duša ruskoga seljaka »otvorila samo – pred dušom svojih spisatelja.«.³³

Osim prijevoda Ševčenkovih pjesama i Vovčokovih novela i pripovijesti hrvatski su prevodioci obratili u osamdesetim godinama svoju pažnju još na jedno ime iz ukrajinske književnosti. Ovaj put bio je to

³⁰ Marko Vovčok, *Pučke pripovijesti*, Zagreb 1899, str. XXIV.

³¹ S. T., *Marko Vovčok (Marija Eugeniya Markovič) Pučke pripovijesti*, »Život« 1900, br. 6, str. 202.

³² N. A. Dobroljubov, *Izbrannye sočinenija*, M. L. 1947, str. 254.

³³ S. S. Kranjčević, *Sabrana djela*, III, Zagreb 1967, str. 297.

ukrajinski pjesnik i prozni pisac iz Bukovine – Jurij Fedkovič, kojega je proza, kao i ona Marka Vovčoka, posve odgovarala načelima što ih je ispovijedala većina hrvatskih realista. Dovoljno je da se podsjetimo kako je Fedkovičevu prozu okarakterizirala predstavnica moderne ukrajinske književnosti Lesja Ukrajinka:

»Fedkovič reproducira u umjetničkom obliku sjećanja iz mladosti, dojmove iz pohoda, razne događaje koji su se dojmili njegove mašte: sve je to prožeto toplim, dubokim osjećajem, ljubavlju prema prikazanim ljudima i bukovinskoj prirodi. Ove pripovijesti svojim lijepim, posve pučkim stilom i dirljivom manicom podsjećaju na maloruske pripovijesti Marka Vovčoka... Kroz laganu, a ponekada ipak dovoljno gustu, sumaglicu idealizacije naziru se jasne, žive slike, tačno, fino ocrtane silhete: na svemu se osjeća prisutnost života.«³⁴

Takva je Fedkoviča upoznao hrvatski čitalac u osamdesetim godinama u noveli *Pobratim* (ukr. *Pobratym*), koju je Stevo Sušnik preveo za pravašku »Hrvatsku« god. 1886, a drugi je put objavljena u prijevodu Nikole Andrića u godini Fedkovičeve smrti (1888) u središnjem hrvatskom književnom časopisu »Vijencu«.

Objavljivanjem novelističkoga rada Jurija Fedkoviča krug je ukrajinskih pisaca koje je u XIX stoljeću upoznala hrvatska čitalačka publika proširen i na one koji su ne samo po svojim stilskim osobinama nego i prostorno bili najbliži hrvatskoj književnosti, a valja ovom prilikom također istaći da je upravo u osamdesetim i devedesetim godinama poznavanje ukrajinske književnosti u Hrvatskoj doseglo svoj relativni vrhunac. Moderna hrvatska književnost svoje je modele tražila drugdje, bilo u razvijenijim evropskim književnostima na zapadu bilo u vrhovima ruskoga realizma ili adekvatnim kretanjima i pojavama poljske i češke književnosti; poslije oktobarske revolucije pod pojmom sovjetske književnosti stala se razumijevati gotovo isključivo ruska književnost, pa su se prijevodi iz ukrajinske književnosti pojavljivali u Hrvatskoj tek sporadično, a informirala je o njoj pretežno hrvatska nacionalistička kulturna desnica. Međutim, upravo je moderna ukrajinska književnost, u djelima Ivana Franka, Lesje Ukrajinke, Mihajla Kocjubinskog, a zatim i u htijenjima ukrajinskih »neoklasika« i sovjetske ukrajinske avangarde, pa i suvremenih ukrajinskih pjesnika, savladala zapravo svoju zakašnjelost u odnosu na druge evropske književnosti, bilježeći pojave koje su srodne modernom razvitku drugih književnosti srednje i istočne Evrope, pa prema tome i književnosti hrvatske. Zbog toga smatramo ove bilješke o odnosu hrvatske književnosti prema ukrajinskoj u XIX stoljeću ujedno pozivom da se isprave propusti do kojih je došlo u razvitku hrvatske književne kulture.

³⁴ *Istorija ukrajinskoj literatury*, I, Kyjiv 1954, str. 338.